

جنگ ایران و عراق،
موضوعات و مسائل

محمد درودیان

تهران

۱۳۹۱

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: درودیان، محمد، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور: جنگ ایران و عراق؛ موضوعات و مسائل / محمد درودیان.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز
تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ده، ۲۸۹ ص.
فروست. (سمت): ۱۶۵۹. علوم سیاسی؛ ۵۷.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۰-۸۴۷-۲ ۵۵۰۰۰ ریال
وضیعت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Mohammad Doroudian. Iran-Iraq War, Issues and Problems.
یادداشت: کتاب‌مه: ص. ۲۸۹-۲۸۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ — علل
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه
علوم انسانی.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ج ۶ ۱۵۹۸/ DSR
رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴۳
شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۰۹۰۷۴

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

جنگ ایران و عراق؛ موضوعات و مسائل

محمد درودیان

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۱

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ: یاران (قم)، صحافی: زرین (قم)

قیمت: ۵۵۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشنندگان و عوامل
توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،
روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر یا بخش یا
عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنای و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم پردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند. کتاب حاضر برای دانشجویان رشته علوم سیاسی در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «جنگ ایران و عراق»، به ارزش واحد تدوین شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی، مورد استفاده سایر علاقه مندان نیز قرار گیرد.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	سخن پژوهشگاه پیشگفتار
۹	فصل اول: پیش‌درآمدی بر روش‌شناسی مطالعه جنگ ایران و عراق
۲۲	چکیده
۲۳	پرسشها
۲۳	پی‌نوشتها
۲۴	فصل دوم: رهیافت نظری، پیوستگی جنگ با سیاست
۲۷	قبل از جنگ
۳۴	در حین جنگ
۴۱	پایان دادن به جنگ
۴۹	پس از جنگ
۵۲	چکیده
۵۳	پرسشها
۵۳	پی‌نوشتها
۵۵	فصل سوم: روند شکل‌گیری جنگ
۵۶	مناقشات سیاسی-تاریخی ایران و عراق
۵۸	تأثیر پیروزی انقلاب بر مناسبات دو کشور
۶۳	اقدامات خصومت‌آمیز عراق
۶۹	تصرف سفارت امریکا و تأخیر در حمله عراق به ایران
۷۴	تلاقی اهداف و سیاستهای امریکا و عراق

۸۱	چکیده
۸۲	پرسشها
۸۲	پی‌نوشتها
۸۷	فصل چهارم: تهاجم نظامی عراق به ایران
۸۸	اهداف عراق در جنگ
۸۹	الف) لغو قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر
۹۰	ب) براندازی نظام جمهوری اسلامی ایران
۹۲	ج) ادعاهای ارضی عراق نسبت به استان خوزستان
۹۴	د) قدرت منطقه‌ای و رهبری جهان عرب
۹۶	پیشروی در خاک ایران
۱۰۴	واکنش دفاعی ایران
۱۱۴	ناکامی در اتمام جنگ
۱۲۱	چکیده
۱۲۲	پرسشها
۱۲۲	پی‌نوشتها
۱۲۷	فصل پنجم: آزادسازی مناطق اشغالی
۱۲۸	اهداف ایران در جنگ
۱۲۹	الف) سقوط صدام و نظام بعثی در عراق
۱۳۰	ب) دفاع از مرزها و حفظ تمامیت ارضی و استقلال کشور
۱۳۲	ج) دفاع از موجودیت سیاسی، حفظ و تثبیت نظام
۱۳۳	عبور از بحران سیاسی
۱۳۵	الف) استراتژی و اقدامات عراق
۱۳۸	ب) استراتژی و اقدامات بنی‌صدر
۱۴۴	ج) استراتژی و اقدامات امام خمینی (ره)
۱۴۹	پیروزی نظامی ایران بر عراق
۱۵۱	الف) تداوم تهاجم بر دشمن (عملیات محدود)
۱۵۲	ب) باور به ضرورت تغییر در استراتژی جنگ
۱۵۳	ج) گسترش سازمان رزم سپاه با جذب نیروهای مردمی

۱۵۴	د) همکاری و هماهنگی ارتش و سپاه
۱۵۵	ه) استفاده از تاکتیکهای جدید
۱۶۳	عقب‌نشینی عراق از خاک ایران
۱۶۸	ناکامی در اتمام جنگ
۱۷۴	چکیده
۱۷۴	پرسشها
۱۷۴	پی‌نوشتها
۱۸۰	فصل ششم: تداوم جنگ در داخل خاک عراق
۱۸۱	استراتژی ایران برای اتمام جنگ
۱۸۷	تلاش برای پیروزی سرنوشت‌ساز
۱۸۸	عملیات رمضان
۱۹۰	عملیات والفجر (مقدمانی)
۱۹۲	عملیات خیبر
۱۹۶	عملیات فاو
۱۹۹	عملیات کربلای چهار
۲۰۰	عملیات کربلای پنج
۲۰۲	تغییر در سیاست خارجی ایران
۲۰۷	بن‌بست تاکتیکی - نظامی در جنوب
۲۱۴	تصویب قطعنامه ۵۹۸ و اسکورت نفتکشها
۲۱۵	تصویب قطعنامه ۵۹۸
۲۱۹	آغاز اسکورت نفتکشها
۲۲۵	چکیده
۲۲۶	پرسشها
۲۲۶	پی‌نوشتها
۲۳۴	فصل هفتم: پایان جنگ
۲۳۶	استراتژی دفاعی - تهاجمی عراق
۲۴۰	گسترش حمایت‌های بین‌المللی از عراق
۲۵۴	تهاجم نظامی عراق به مناطق تصرف شده

عنوان

صفحه

۲۶۰

پذیرش قطعه‌نامه ۵۹۸ از سوی ایران

۲۷۰

برقراری آتش‌بس

۲۷۶

چکیده

۲۷۶

پرسشها

۲۷۷

پی‌نوشتها

۲۸۴

منابع و مأخذ

www.ketab.ir

سخن پژوهشگاه

هشت سال دفاع مقدس ملت مسلمان و انقلابی ایران در مقابل متجاوزان بعثی به دلیل ویژگیهای منحصر به فرد آن به عنوان یک مقطع سرنوشت‌ساز از تاریخ کشور و به منزله گنجی عظیم، سرشار از معارف، دانش، تجربه و عبرت است. استخراج گوهرهای این گنج گرانبها تکلیفی دینی، ملی و انقلابی، به ویژه بر دوش فرهیختگان و دانش‌پژوهان به عنوان کانون نخبگی جامعه، است.

پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس با الهام از آرمانهای رفیع حضرت امام خمینی (ره) بنیان‌گذار کبیر ج.ا.ا. با زمینه‌سازی و ارائه درس «آشنایی با دفاع مقدس» در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی کشور در تلاش است تا گامی مؤثر در انتقال و نهادینه کردن درسها، تجارب و ارزشهای دفاع مقدس به نسل فعلی و نسلهای آتی بردارد و از این طریق زیربنای علمی، فرهنگی و اجتماعی دفاع همه‌جانبه از آرمانها، استقلال، منافع ملی و تمامیت ارضی میهن اسلامی را در برابر تهدیدات بیگانگان فراهم کند.

کتاب جنگ ایران و عراق، موضوعات و مسائل راجه سفارش سازمان «سمت» و به‌عنوان منبع درس «آشنایی با دفاع مقدس» محقق و نویسنده برجسته دفاع مقدس جناب آقای «محمد درودیان» به رشته تحریر آورده‌اند. این کتاب تحت نظارت علمی «سرلشکر پاسدار دکتر غلامعلی رشید»، جانشین رئیس ستاد کل نیروهای مسلح که علاوه بر سابقه فرماندهی در سطوح عالی دفاع مقدس و طراحی عملیاتهای بزرگ، از صاحب‌نظران و تحلیل‌گران برجسته دفاع مقدس به‌شمار می‌رود، تدوین شده است.

پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس در راستای وظایف قانونی خود ضمن تأیید محتوای کتاب ارزشمند جنگ ایران و عراق، موضوعات و مسائل به‌عنوان

منبع درسی برای دانشجویان درس آشنایی با دفاع مقدس و مدرسان و محققان این حوزه، سپاس صمیمانه خود را به حضور ناظر دانشمند و ارجمند و مؤلف فرهیخته و متعهد و متولیان گرامی و پرتلاش سازمان وزین «سمت» تقدیم می‌کند و از خداوند متعال تداوم توفیقات همگان را در تحقق آرمانهای متعالی انقلاب اسلامی مسئلت دارد.

در پایان از استادان و صاحب نظران تقاضا می‌شود، پژوهشگاه و مؤلف محترم را از نقد عالمانه خود بهره‌مند فرمایند.

پژوهشگاه علوم و دفاع مقدس

پیشگفتار

با گذشت بیش از سه دهه از آغاز جنگ و دو دهه از پایان آن، هنوز آثار علمی-پژوهشی درخور اعتنا، به تناسب اهمیت و تأثیرات تاریخی و سیاسی-نظامی جنگ ایران و عراق، بسیار نادر است. همچنین مجموع آثار پژوهشی منتشر شده در خوش‌بینانه‌ترین وضعیت برای عبور از مرز ۵۰۰ عدد به زمان زیادی نیاز دارد. فارغ از علل این وضعیت که به آسیب‌شناسی و نقد نیاز دارد، هم اکنون اهتمام به تدریس جنگ ایران و عراق در دانشگاه‌های کشور نیازمند انتشار آثار مناسب برای تدریس است. انجام این مهم با توجه به مناقشاتی که درباره موضوعات مختلف در درون جامعه و در میان فرماندهان و مسئولان سیاسی وجود دارد و همچنین چالش‌های حاصل از رویکرد انتقادی به برخی تصمیمات، اقدامات و نتایج حاصل در جنگ همچنان دشوار است. در عین حال اهمیت حادثه تاریخی جنگ ایران و عراق و ضرورت بهره‌برداری از دستاوردهای آن در برابر تهدیدات احتمالی در حال و آینده مستلزم دقت نظر و تأمل بیشتر در موضوعات و مسائل جنگ است.

کتاب حاضر با توجه به ملاحظات یاد شده در واقع اقدامی جسورانه است، ولی با توجه به ضرورت انجام آن و در عین حال خلأ موجود در این زمینه امید است از سوی فرماندهان و رزمندگان عزیز و نیز مسئولان و تصمیم‌گیرندگان محترم با رویکرد واقع‌بینانه و سعه صدر مواجه شود و نویسنده را با تذکر و نقد عالمانه مورد تفقد و حمایت قرار دهند.

هدف اصلی از نگارش کتاب درسی برای دانشجویان مقطع کارشناسی که درک مستقیم از نحوه وقوع جنگ و علل آن نداشته‌اند، افزایش اطلاعات مخاطبان و برخوردارگی از قدرت تحلیل و نقد به همراه نگرش عمیق و همه‌جانبه به جنگ و

همچنین آشنایی با قدرت روحی و ذهنی رزمندگان در طراحی و اجرای عملیات است. دستیابی به این هدف بدون توجه به مباحث بنیادین و نظری و استفاده از داده‌های تاریخی ممکن نیست.

برای نگارش کتاب حاضر با توجه به ضرورت تناسب متن با نیازهای آموزشی در مراکز دانشگاهی و مهم‌تر از آن توجه به موضوعات و مسائل اساسی جنگ ایران و عراق، تأمل و حوصله زیادی صورت گرفت تا چهارچوب مفهومی و روش مناسبی برای تحقیق انتخاب شود. همچنین برای صورت‌بندی اطلاعات و سازماندهی فصول کتاب تدابیر جدیدی اندیشیده شد که در ادامه به آن اشاره خواهد شد:

۱. انتخاب عنوان کتاب و روش تحقیق و نحوه فصل‌بندی و انتخاب عناوین آن در عین حالی که ممکن بر داده‌های تاریخی و واقعیات سیاسی-نظامی جنگ است، ولی نگارش متن حاضر به روش تاریخ‌نگاری مستند-نقلی و جزئی‌نگری و تلاش برای اثبات وقایع انجام نشده است. زیرا روش مرسوم و سنتی در تاریخ‌نگاری جنگ با تأکید بر نقل، فاقد کارکرد لازم برای شناخت و تبیین جدید از جنگ است.
۲. ضرورت مفهوم‌بندی وقایع جنگ و تحلیل آن بر اساس مبانی نظری، موجب انتخاب رهیافت نظری بر اساس آموزه‌ها و نظریه پیوستگی جنگ و سیاست شد. این ملاحظه علاوه بر اینکه موجب فهم مناسب‌تری از وقایع جنگ و روند آن خواهد شد، موجب کاهش تأثیرپذیری از تحلیل رسانه‌ها و مهم‌تر از آن افزایش امکان بهره‌برداری از درس و دستاوردهای جنگ ایران و عراق خواهد شد.
۳. ساختار تنظیم مطالب در هر فصل به این شکل است که در هر فصل ابتدا طرح مسئله می‌شود و فهرست موضوعات و مسائلی که در هر فصل بررسی خواهد شد، ذکر می‌گردد. سپس رویکردهای موجود در بررسی موضوعات و مسائل به همراه رویکرد مورد نظر در این فصل به صورت اجمالی مورد اشاره قرار می‌گیرد. موضوعات و مسائل در هر فصل به ترتیب بر اساس داده‌های تاریخی و در چهارچوب رهیافت نظری، بررسی و تحلیل خواهد شد و در پایان فصل نیز چکیده و چند پرسش برای کمک به فراگیری و فهم مناسب‌تر از بحث طرح خواهد شد.

۴. فصل‌بندی و ساختار کتاب در هفت فصل تنظیم و ساختار فصل‌های سوم تا هفتم در نمودار پیوست ترسیم شده است. عناوین و خطوط اصلی بحث در هر فصل به این شرح است:

فصل اول: پیش‌درآمدی بر روش‌شناسی مطالعه جنگ ایران و عراق. برداشت موجود از جنگ ایران و عراق هم اکنون بر اساس مفهوم دفاع و بردو پایه «تجاوز دشمن-دفاع مردمی» شکل گرفته است. به همین دلیل بررسیها بیشتر «عملیات‌محور» با تشریح وقایع و تحلیل سیاسی، همچنین تمرکز بر سلوک فکری-عملی رزمندگان با نقل خاطرات آنهاست. روشهای موجود فاقد کارکرد لازم برای فهم عمیق از مسائل سیاسی-نظامی جنگ و تبیین عقلانی از اهداف، نتایج و دستاوردهای آن می‌باشد. انتخاب روش «مسئله‌محور» با تمرکز بر بررسی و تحلیل موضوعات و مسائل، به معنای صورت‌بندی جدید از تحولات جنگ با تأکید بر تعامل دو سطح سیاسی-نظامی با یکدیگر است.

فصل دوم: رهیافت نظری، پیوستگی جنگ با سیاست. کلاوزویتس واضح نظریه پیوستگی جنگ و سیاست بر این نظر است که جنگ به ماهو جنگ معنا ندارد، بلکه هدف جنگ، سیاست است. در واقع سیاست راهنمای جنگ است. وقتی سیاست به بن‌بست رسید، جنگ آغاز می‌شود. تحولات نظامی در صحنه نبرد، سرنوشت سیاسی جنگ را مشخص می‌کند. بن‌بست نظامی یا پیروزی و شکست موجب خاتمه جنگ می‌شود. بر اساس نظریه کلاوزویتس و توسعه مفاهیم آن، ظرفیت لازم برای فهم جدید از تحولات سیاسی-نظامی جنگ و روند آن ایجاد خواهد شد.

فصل سوم: روند شکل‌گیری جنگ. سقوط شاه در ایران بر اثر انقلاب و پیامدهای آن در ایجاد تحولات ساختاری، موازنه قوا را در ابعاد سیاسی و نظامی به سود عراق تغییر داد. مناقشات تاریخی-سیاسی بستر مناسبی برای تغییر اراده صدام برای لغو قرارداد ۱۹۷۵، از طریق تشدید درگیری مرزی و مداخله امنیتی در ایران، فراهم کرد. نگرانی از پیامدهای انقلاب اسلامی در منطقه، به ویژه پس از تصرف سفارت امریکا، موجب اجماع جهانی برای حمایت از عراق برای استفاده از قدرت نظامی بر علیه ایران شد.

فصل چهارم: تهاجم نظامی عراق به ایران. اهداف عراق از حمله به ایران شامل لغو قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر، تجزیه خوزستان، تضعیف و براندازی نظام و در نتیجه تبدیل عراق به رهبر جهان عرب و قدرت منطقه‌ای بود. عراق خطر حمله به ایران را بر اساس آسیب‌پذیریهای ایران و کسب پیروزی سه تا هفت روزه پذیرفت. واکنش دفاعی جامعه ایران در برابر حمله عراق کلیه محاسبات را تغییر داد و مانع از تأمین اهداف عراق شد. در عین حال اوضاع سیاسی-نظامی حاکم بر جنگ مانع از برقراری صلح شد.

فصل پنجم: آزادسازی مناطق اشغالی. با فرونشستن التهاب حاصل از حمله نظامی عراق و ضرورت دفاع در برابر تجاوز، پیامدهای سیاسی-نظامی جنگ مبنی بر اشغال و بی‌ثباتی آشکار شد. تمرکز بر ثبات سیاسی موجب حذف بنی‌صدر از ساختار سیاسی کشور و در نتیجه ایجاد انسجام سیاسی-اجتماعی شد. قدرت جدید تهاجمی ایران موجب غافلگیری عراق و در نتیجه شکست نظامی عراق در برابر ایران شد. آزادسازی مناطق اشغالی به منزله برتری سیاسی-نظامی ایران بر عراق بود. نگرانی آمریکا و حامیان عراق از سقوط صدام موجب بی‌توجهی به خواسته‌های ایران و افزایش حمایت از عراق و در نتیجه ادامه جنگ شد.

فصل ششم: تداوم جنگ در داخل خاک عراق. تلاقی تجاوز اسرائیل به لبنان با توجه به برتری ایران بر عراق تمرکز سیاستهای آمریکا را از منطقه خلیج فارس و جنگ ایران و عراق، به خاورمیانه و مسئله اسرائیل تغییر داد. به همین دلیل آمریکا مایل به اتمام جنگ نبود، زیرا موجب افزایش برتری قدرت ایران و تمرکز ایران و عراق و کشورهای منطقه بر روی مسئله اسرائیل می‌شد.

استراتژی ایران در مرحله جدید تصرف یک منطقه استراتژیک و اتمام جنگ بود. مفهوم عملیات سرنوشت‌ساز در چهارچوب همین استراتژی شکل گرفت. با وجود فتح فاو و تلاشهای جدید سیاسی ایران که موجب سفر مک‌فارلین به تهران شد، جنگ ادامه یافت و با گسترش حملات عراق به شهرها و زیرساختهای صنعتی-اقتصادی و تأسیسات نفتی تشدید شد. نگرانی از گسترش جنگ موجب مداخله قدرتهای بزرگ برای اتمام جنگ با تصویب قطعنامه ۵۹۸ در سال ۱۳۶۶ و تهدید ایران به پذیرش آن با اسکورت نفتکشها شد. ضمن اینکه بن‌بست تاکتیکی-نظامی جنگ در منطقه جنوب موجب پیگیری جنگ در منطقه شمال غرب شد.

فصل هفتم: پایان جنگ. گسترش حمایت بین‌المللی از عراق در برابر ایران بر اساس راهبرد «جنگ بدون برنده»، موجب افزایش توان دفاعی عراق در برابر تهاجمات ایران و همچنین برخورداری عراق از قدرت تهاجمی در دریا با جنگ نفتکشها و حمله به مردم غیرنظامی در شهرها شد. در این فرایند عراق با تغییر استراتژی از دفاعی به تهاجمی، از فروردین سال ۱۳۶۷، با حمله به فاو و بازپس‌گیری آن موازنه نظامی را به سود خود تغییر داد. با ادامه حملات، عراق و مخاطرات ناشی از آن ایران علاوه بر اعلام موافقت با پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از برخی مناطق تصرف شده در خاک عراق از جمله حلبچه و ماووت عقب‌نشینی کرد. امتناع عراق از پذیرش قطعنامه و ادامه جنگ با حمله عراق و منافقین، واکنش جامعه ایران را برای دفاع همه‌جانبه برانگیخت. عراق پس از شکست در پیشروی مجدد در خاک ایران و شکست منافقین، و بر اثر فشارهای بین‌المللی، قطعنامه ۵۹۸ را پذیرفت و بدین ترتیب با برقراری آتش‌بس جنگ ایران و عراق به پایان رسید.

۵. موضوعات و مسائلی که در فصلهای سوم تا هفتم بررسی خواهد شد شامل

این موارد است:

- آمادگی عراق برای جنگ،
- غافلگیری ایران در برابر تهدیدات نظامی عراق،
- حمله نظامی عراق به ایران،
- دفاع مردمی در برابر تجاوز عراق،
- اشغال مناطق مرزی و شهرهای ایران،
- تشدید مناقشات سیاسی در ایران،
- آزادسازی مناطق اشغالی،
- تصمیم‌گیری ایران برای ادامه جنگ،
- پیشروی قوای نظامی عراق در خاک ایران،
- گسترش جنگ به شهرها و دریا،
- سفر مک فارلین به ایران،
- تصویب قطعنامه ۵۹۸ و اسکورت نفتکشها،
- بن‌بست نظامی در جنوب - تداوم جنگ در شمال غرب،
- حملات نظامی عراق به مناطق تصرف شده،

- پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی ایران،

- تداوم حملات عراق و منافقین به خاک ایران،

- برقراری آتش‌بس و پایان جنگ.

در پایان لازم می‌دانم مراتب سپاس و تشکر خود را از کلیه سروران عزیز و ارجمند، به ویژه دکتر بهادر امینیان که در تهیه و انتشار کتاب حاضر اینجانب را راهنمایی و مورد حمایت و تشویق قرار دادند، اعلام دارم:

- جناب دکتر حسین هاجری به دلیل اعتماد به اینجانب برای تدوین کتاب،

- سردار سرلشکر دکتر غلامعلی رشید به دلیل نظارت دقیق و عالمانه بر

محتوای کتاب،

- آقای دکتر ابراهیم بزگر، خانمها عادلہ مشایخی و مژگان امیری پریان به

دلیل حوصله و دقت در ارزیابی و ویراستاری و بازخوانی کتاب،

- آقایان محسن محمدی معین، وحید حمیدی و شیر علی نیا به دلیل مطالعه و

بیان نظرات اصلاحی برای انطباق متن با واقعیات تاریخی جنگ ایران و عراق و نیازهای محیط آموزشی دانشگاه،

- آقای جعفری و خانمها سمانه بیات و زینب درودیان به دلیل کمک در

گردآوری منابع و اطلاعات،

- آقایان عباس و علی درودیان و مهشاد نوری نیا به دلیل حرفچینی، مقابله و

صفحه‌بندی اولیه کتاب.

شایان ذکر است ناشر محترم با توجه به انتشار نخستین کتاب درسی در حوزه

جنگ ایران و عراق از آمادگی برخوردار است تا ضمن توضیح و رفع اشکالات و

پرسشهای احتمالی حاصل از تدریس متن؛ نظرات و انتقادات مخاطبان و محققان

محترم را به همراه نقد و بررسی و پاسخ آن در چهارچوبهای بعدی منعکس نماید تا

بدین وسیله «گفتمان علمی» در حوزه جنگ ایران و عراق از شکل مناسب و

جدی تری برخوردار شود.

فصل اول	موضوعها	فصل دوم	موضوعها	فصل سوم	موضوعها	فصل چهارم	موضوعها	فصل پنجم	موضوعها	فصل ششم	موضوعها	فصل هفتم	موضوعها
۱. پرسشها	جنگ چگونگی و تحت چه شرایطی شکل گرفت؟	جنگ به ایران چه بود؟ چه نتیجه‌ای داشت؟	بررسی - نظامی - عملیاتی - جنگ دفاعی - مردمی	اهداف عراق از حمله به ایران	اهداف عراق از حمله به ایران	چگونه می‌توانی سیاسی و اشغال به ثبات و آزادسازی تبدیل شد؟	بررسی - نظامی - عملیاتی - آزادی - حقوقی	چرا جنگ پس از فتح خرمشهر ادامه یافت؟	بررسی - نظامی - فرهنگی - انقلابی	چرا و چگونه جنگ باید به پایان می‌رسید؟	تداوم جنگ در داخل خاک عراق	بابان جنگ	
۲. رویکردهای موجود	بررسی ریشه‌ها و علل - بررسی زمینه‌ها	بررسی	اهداف عراق از جنگ	اهداف عراق از جنگ	اهداف ایران در جنگ	اهداف ایران در جنگ	اهداف عراق از جنگ	اهداف ایران در جنگ	اهداف عراق از جنگ	اهداف ایران در جنگ	اهداف عراق از جنگ	اهداف ایران در جنگ	
۳. موضوعات و مسائل	۱. مناقشات سیاسی - تاریخی ایران و عراق ۲. تأثیر پیروزی انقلاب بر مناسبات دو کشور ۳. اقدامات خصومت آمیز عراق در تصرف سفارت آمریکا و تأثیر در حمله عراق به ایران ۴. تصرف سفارت آمریکا در آنکام در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام	۱. اهداف عراق از جنگ ۲. پیش روی در خاک ایران ۳. واکنش دفاعی ایران ۴. واکنش در آنکام